

¹І.П. ГРИГОРЮК, ²В.П. ПАТИКА, ³С.В. ПИДА¹Національний університет біоресурсів і природокористування України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041²Інститут мікробіології і вірусології імені Д.К. Заболотного НАН України
вул. Академіка Заболотного, 154, Київ, 03141³Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, 46027

e-mail: pyda@chem-bio.com.ua

**ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО-БІОЛОГА, ПРОФЕСОРА
ЗІНАЇДИ МАРТИНІВНИ ГРИЦАЄНКО
(7.07.1928 –25.11.2018)**

25 листопада 2018 року на 91 році зупинилося серце видатної вченої у галузі біології та агротехніки сільськогосподарських культур, доктора сільськогосподарських наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка Академії наук Вищої освіти України, завідувача кафедри біології Уманського Національного університету садівництва Зінаїди Мартинівни Грицаєнко.

Народилася З. М. Грицаєнко 7 липня 1928 року в мальовничому селі Старі Бабани Уманського району Черкаської області у багатодітній сім'ї хліборобів-службовців. Закінчивши п'ять класів і першу чверть шостого Старобабанської середньої школи, Зінаїда Мартинівна тимчасово переїжджає до старшої сестри Анни в м. Кіровоград, де продовжила навчання в загальноосвітній середній школі № 21, яку успішно закінчила в 1949 році. Після завершення навчання в середній школі Зінаїда Мартинівна за покликанням вступила на плодоовочевий

факультет Уманського сільськогосподарського інституту, який закінчила в 1955 році і отримала спеціальність вченого агронома-плодоовочівника.

Трудову діяльність розпочала агрономом-ентомологом, а потім в 1954–1955 рр. викладачем спеціальних дисциплін Зіньківської машино-тракторної станції Хмельницької області. В 1955–1961 рр. працювала лаборантом, старшим лаборантом і асистентом кафедри біології Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту. Уже маючи певний досвід науково-дослідної і виробничої роботи, Зінаїда Мартинівна в 1961 р. вступає в аспірантуру з відривом від виробництва на кафедру загального землеробства Уманського сільськогосподарського інституту, яку закінчує в 1964 році.

Упродовж 1964–1967 рр. вона обіймала посаду асистента кафедри агрохімії і фізіології рослин, де вміло поєднувала педагогічну та наукову діяльність. У 1965 р. Зінаїда Мартинівна під керівництвом відомого вченого, доктора сільськогосподарських наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки УРСР С. С. Рубіна в Інституті фізіології рослин АН УРСР успішно захистила дисертацію на тему «Биологическое обоснование и разработка эффективных приемов использования гербицидов в посевах кукурузы» і отримала науковий ступінь кандидата біологічних наук за спеціальністю «Фізіологія рослин». Підсумком цього періоду життя стало її обрання в 1967 р. старшим викладачем кафедри агрохімії і фізіології рослин Уманського сільськогосподарського інституту, а в 1967 р. – доцентом кафедри мікробіології, біохімії та фізіології рослин цього ж вузу. З 1987 по 1990 р. Зінаїда Мартинівна обіймала посаду завідувача цієї ж кафедри. З 1990 р. до 25 листопада 2018 р. вона очолювала кафедру біології Уманського національного університету садівництва.

У 1990 р. З. М. Грицаєнко в Кишенівському Ордену Трудового Червоного Прапора сільськогосподарському інституті блискуче захистила дисертацію на тему «Биологические процессы в растениях и почва при разных условиях применения гербицидов и разработке оптимальных приемов их использования в посевах сельскохозяйственных культур в зоне Центральной Лесостепи Украины» і отримала науковий ступінь доктора сільськогосподарських наук. У 1991 р. рішенням Державного Комітету СРСР з народної освіти їй присвоєно вчене звання професора за спеціальністю «Мікробіологія, біохімія і фізіологія рослин».

Коло наукових інтересів З. М. Грицаєнко було надзвичайно актуальним і різноманітним. Вона з позицій систематичного підходу з'ясувала фундаментальні фізіолого-біохімічні процеси надходження, транспорту й локалізації гербіцидів в органах культурних рослин залежно від біологічних властивостей, типів ґрунтів, біотичних та абіотичних факторів навколишнього природного середовища; встановила анатомо-морфологічну будову та функціонування окремих груп мікроорганізмів у ризосфері, реакцію хромосомного апарату, закономірності формування продукційного процесу сільськогосподарських культур за роздільної і сумісної дії різних доз, форм та строків внесення гербіцидів, а також регуляторів росту з фітогормональною активністю в ґрунтово-кліматичних зонах України.

Професор З. М. Грицаєнко – одна з фундаторів вітчизняної школи в Україні з вивчення механізмів дії гербіцидів і біологічно активних речовин у посівах зернових, зернобобових та технічних культур. За її ініціативи і безпосередньої участі розроблено науково-обґрунтовані, екологічно-безпечні й енергозберігаючі технології застосування широкого спектру гербіцидів, а також вітчизняних біостимуляторів росту для підвищення адаптивного потенціалу та врожаю культурних рослин, які впроваджено у виробництво з отриманням високого економічного ефекту. Багато років вона очолювала проблемну науково-дослідну лабораторію Міністерства аграрної політики України, основним завданням якої було розробка комплексних заходів боротьби з бур'янами шляхом застосування гербіцидів, біопрепаратів та мікроелементів у коротко-ротаційних сівозмінах.

Зінаїда Мартинівна збагатила науку працями першорядного значення, самостійно і в співавторстві опублікувала понад 400 наукових робіт, серед яких монографії, підручники, довідники, 28 навчально-методичних посібників й типових програм, 38 науково-практичних рекомендацій та 12 патентів на винаходи. За її редакцією вийшло у світ 14 наукових збірників. Зокрема, науково-педагогічній спільноті широко відомі такі видання: «Научно-обоснованная система земледелия в Черкасской области» (1988), «Микробиология и ее современное

значення» (1991), «Гербициди і їх раціональне використання» (1996), «Організація і функціонування фермерських господарств» (1999), «Мікробіологія консервного виробництва з основами мікробіологічного контролю» (2002), «Методи біологічних та агрохімічних досліджень рослин і ґрунтів» (2003), «Технологія застосування регуляторів росту рослин в землеробстві» (2003), «Гербициди і продуктивність сільськогосподарських культур» (2005), «Застосування гербицидів в посівах сільськогосподарських культур при звичайній та індустріальній технології вирощування в умовах Правобережного Лісостепу України», «Інтенсивна технологія вирощування озимої пшениці в колективних господарствах Черкащини», «Індустріальна технологія вирощування кукурудзи в колгоспах і радгоспах Черкаської області» та інші.

Професор З. М. Грицаєнко зробила вагомий внесок у розвиток аграрної і біологічної науки та освіти в Україні. Вона постійно впроваджувала у навчальний процес новітні методи досліджень, здійснювала наукове керівництво докторантами і аспірантами, проводила міжнародні конференції, симпозиуми і наради з актуальних проблем землеробства, агрохімії та фізіології рослин. Вона є засновником наукової школи «Мікробіології і фізіології рослин». Під її керівництвом захищено докторську та 11 кандидатських дисертацій.

Науково-педагогічні здобутки Зінаїди Мартинівни високо оцінено державою та міжнародними науковими організаціями. За вагомі досягнення в праці, високий професіоналізм і активну громадську діяльність Указом Президента України їй присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України», нагороджено грамотою Верховної Ради України «За особливі заслуги перед Українським народом», трудовою відзнакою «Знак Пошани» Міністерства аграрної політики України, відзнакою «Відмінник аграрної освіти та науки України I ступеня» Міністерства аграрної політики України, нагородою Ярослава Мудрого в галузі науки і техніки Академії наук Вищої школи України, а за розробку інтегрованих систем захисту культурних рослин від бур'янів золотою й трьома срібними медалями ВДНГ СРСР та УРСР.

За видатні наукові досягнення і внесок у розвиток суспільства Американський бібліографічний інститут Міжнародного управління дослідженнями в 1999 р. назвав Зінаїду Мартинівну «Жінка року – 1999», Міжнародний бібліографічний центр Кембріджа (Великобританія) – «Жінка тисячоліття», а громадськість м. Умань – «Жінка-2006» в номінації «Жінка-науковець».

Професор З. М. Грицаєнко проводила плідну науково-педагогічну та громадську діяльність. Її було обрано академіком і Віце-Президентом Академії наук Вищої освіти України й Міжнародної академії аграрної освіти, академіком та заслуженим діячем Міжнародної академії наук екології і безпеки з нагородою титулом «Зірка вченого», почесним членом професійного правління радників Американського управління дослідження та правління Міжнародного бібліографічного центру Кембріджа (Великобританія).

Зінаїда Мартинівна була головою спеціалізованої вченої ради Д 74.844.02 Уманського державного аграрного університету із захисту докторських і кандидатських дисертацій за спеціальностями «Фізіологія рослин» й «Мікробіологія» (сільськогосподарські науки) та регіонального відділення Українського товариства фізіологів рослин. Водночас вона була ректором Народного університету культури, членом вченої ради факультету плодоовочівництва і виноградарства, виховала цілу плеяду висококваліфікованих спеціалістів, багато з яких працюють у провідних галузях аграрного сектора та науково-освітніх установах України.

Життєвий і творчий шлях Зінаїди Мартинівни – взірць відданості улюбленій справі, зразок людської гідності, добropорядності, високої душевної щедрості, оптимізму, вірності служіння Україні, людям та науці. Робота для неї була місцем соціального буття, де вона реалізовувала свій блискучий науково-педагогічний хист і громадянську позицію завдяки проникливому розуму, таланту та вроді.

Пам'ять про професора Зінаїду Мартинівну Грицаєнко назавжди залишиться в серцях її рідних, друзів, колег та учнів, тих, хто її знав, шанував і любив. Її життєвий шлях і вагомий доробок буде прикладом для прийдешніх поколінь науковців і педагогів.

I.P. Hryhoriuk, V.P. Patyka, S.V. Pyda

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine

Institute of Microbiology and Virology of NAS of Ukraine, Ukraine

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

DEDICATED TO THE MEMORY OF AN OUTSTANDING SCIENTIST-BIOLOGIST,
PROFESSOR ZINAIDA MARTYNIVNA HRYTSAENKO (07.07.1928 -25.11.2018)

On November 25, 2018, the heart of the outstanding scientist in the field of biology and agrotechnics of agricultural crops, doctor of agricultural sciences, professor, Honored Scientist and Technician of Ukraine, academician of the Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine, head of the Department of Biology at the Uman National Horticultural University Zinaida Martynivna Hrytsaenko stopped.

Z. M. Hrytsaenko was born on July 7, 1928 in the village of Stari Babany, Uman district, Cherkasy region. After graduating from high school, Zinaida Martynivna entered the Fruit and Vegetable Faculty of the Uman Agricultural Institute, which graduated in 1955 and received the specialty of a scientist agronomist fruit and vegetable crops.

Labor began an agronomist-entomologist. In 1961, he enrolled in postgraduate study with a separation from production at the Department of General Agriculture of the Uman Agricultural Institute, which ends in 1964. In 1965, Zinaida Martynivna successfully defended her dissertation and received a scientific degree of the candidate of biological sciences in the specialty "Plant Physiology". The result of this period of life was her election in 1967 as a senior lecturer in the Department of Agrochemistry and Plant Physiology, in 1967 - Associate Professor of the Department of Microbiology, Biochemistry and Plant Physiology. From 1987 to 1990, Zinaida Martynivna was the head of the same department. Since 1990 until November 25, 2018 she headed the Department of Biology at the Uman National Horticultural University.

In the same 1990 Z. M. Hrytsaenko defended his doctoral dissertation. In 1991, she was awarded the title of professor in the specialty "Microbiology, biochemistry and plant physiology".

Zinaida Martynivna independently and co-authored more than 400 scientific works, including monographs, textbooks, reference books, 28 teaching aids and standard programs, 38 scientific-practical recommendations and 12 patents for inventions. According to its editorial board, 14 scientific collections were published. She is the founder of the scientific school "Microbiology and Plant Physiology". Under her guidance, doctoral and 11 candidate dissertations were defended. Zinaida Martynivna was the head of the specialized scientific council D 74.844.02 of the Uman National University of Horticulture.

She received by the decree of the President of Ukraine the honorary title "Honored Worker of Science and Technology of Ukraine" for her outstanding achievements in work, high professionalism and active social activities. Was awarded the diploma of the Supreme Council of Ukraine "For Special Merit to the Ukrainian People", a Work Award "Badge of Honor" from the Ministry of Agrarian the policy of Ukraine, the honors "Excellence in Agrarian Education and Science of Ukraine of the 1st Degree" of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine, the award of Yaroslav Mudryi in the field of science and technology of the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine and for the development of integrated systems for the protection of crops from weeds gold and three silver medals of the exhibition of achievements of the national economy the USSR and the USSR.

For outstanding scientific achievements and contribution to the development of society, the American Bibliographic Institute of the International Management of Studies in 1999 named Zinaida Martynivna "Woman of the Year - 1999", Cambridge International Literary Center (United Kingdom) - "Woman of the Millennium" and the public of Uman - "Woman -2006 "in the nomination" Woman-scientist".

The memory of Professor Zinaida Martynivna Hrytsaenko will remain forever in the hearts of her relatives, friends, colleagues and students, those who knew her, revered and loved. Her way of life and weighty work will be an example for future generations of scientists and educators.

Надійшла 27.12.2018.